

Universitat Oberta de Catalunya

Grau en Llengua i Literatura Catalanes

Salts d'alegria i cors trencats

**Anàlisi de les metàfores conceptuals per
expressar emocions en català**

Marina Bolasell i Rovira

Treball Final de Grau

Tutor: Roger Pérez i Brufau

Gener 2016

Resum

Aquest estudi tracta sobre les metàfores conceptuals que utilitzem en català per expressar les emocions a través de les frases fetes. És un treball d'anàlisi i recerca de les expressions que utilitzem en català per comunicar els sentiments i les emocions. La teoria es basa en l'estudi sobre la lingüística cognitiva de Lakoff i Johnson, concretament sobre les metàfores conceptuals. Relaciona aquestes teories amb les expressions i frases fetes que utilitzem en el nostre dia a dia en la llengua catalana.

Paraules clau: expressions metafòriques, metàfores conceptuals, emocions, sentiments, Lakoff i Johnson, frases fetes

Abstract

This study is about conceptual metaphors and their use in catalan expressions of emotions and feelings. This paper is the analysis and research of Catalan idioms of emotions. The theory is based on the linguistic cognitive study by Lakoff and Johnson, about conceptual metaphors. This study is related with Catalan expressions that we usually use in Catalan language.

Key words: metaphor, cognitive linguistic, emotions, catalan, idioms, Lakoff and Johnson

Índex

1. Introducció.....	4
1.1 Objectius.....	5
1.2 Metodologia.....	6
1.3 Estructura.....	7
2. La metàfora a la vida quotidiana segons Lakoff i Johnson.....	8
3. Estructures de les metàfores conceptuals.....	10
3.1.1 Metàfores estructurals.....	10
3.1.2 Metàfores orientacionals.....	11
3.1.3 Metàfores ontològiques.....	12
4. <i>Image Schemas</i>	13
5. Metàfores universals.....	15
6. Aplicació de la teoria al cas català.....	17
6.1 Generalitats i emocions.....	17
6.2 Recull de frases fetes.....	17
6.3 Metàfores més presents.....	22
6.4 Anàlisi de les regularitats.....	28
7. Conclusions.....	31
8. Bibliografia.....	35

1. Introducció

La metàfora tradicionalment ha estat relacionada amb el món de la literatura, concretament amb la poesia i la lírica. Però si escoltem i analitzem una conversa casual de dues persones qualssevol, ens podem adonar que la metàfora impregna les nostres vides. “Pair una situació”, “ficar-hi cullerada”, “sentir-se fet pols” o “atacar a l’oponent” són algunes expressions metafòriques que podem escoltar en molts àmbits i com veiem, no tenen res a veure amb la lírica. Així doncs, no totes les metàfores estan relacionades amb la literatura, sinó que en realitat, les metàfores conformen les nostres accions i estructuraren la nostra mentalitat.

Els humans utilitzem les metàfores en el nostre llenguatge del dia a dia perquè ens ajuden a expressar idees complexes o abstractes. A partir de les metàfores ens podem referir a multitud de conceptes sense la necessitat de saber el seu nom exacte. De fet, sense les metàfores el vocabulari arribaria a ser deu vegades més gran del que és i dificultaria la parla espontània.

La metàfora, per tant, no només és una figura retòrica sinó que és un vessant de la lingüística cognitiva. I és que la metàfora la trobem a tot arreu. Per expressar el nostre amor cap a algú (“t’estimo amb bogeria”), quan discutim o debatem per algun tema (“els teus arguments no tenen fonament”), per anar a comprar (“he comprat la televisió d’alta qualitat”) i fins i tot per parlar del temps (“el diumenge arribarà carregat de pluges”). De fet, la mateixa paraula “metàfora” és en si mateixa una metàfora. Per tant, les metàfores ens permeten comunicar-nos amb més facilitat i explicar conceptes complexes o abstractes. És, doncs, una eina imprescindible en el llenguatge.

En aquest treball tractarem d’analitzar algunes expressions metafòriques de la llengua catalana i les relacionarem amb la metàfora conceptual de la qual deriven. Les expressions metafòriques que utilitzarem es basaran en frases fetes catalanes que usem quan volem expressar alguna emoció, com per exemple la sorpresa, l’alegria, l’enamorament, entre altres.

L'estudi combina la teoria general de les metàfores conceptuals amb les expressions i frases fetes catalanes que utilitzem quan volem expressar una emoció.

1.1 Objectius

Aquest treball s'ha proposat, doncs, fer un estudi sobre les metàfores conceptuals i les emocions en la llengua catalana. El treball es basarà en els postulats de la lingüística cognitiva, concretament en les seves idees sobre les metàfores conceptuals i les expressions metafòriques.

L'objectiu principal d'aquest treball és explicar les metàfores conceptuals mitjançant les expressions i frases fetes en català relacionades amb les emocions. Els objectius són els següents:

- Explicar les metàfores conceptuals a través de la teoria de Lakoff i Johnson
- Relacionar les metàfores conceptuals amb les frases fetes
- Explicar les metàfores conceptuals que utilitzem per expressar emocions
- Analitzar les frases fetes catalanes com a objecte de metàfora conceptual

Les preguntes que es volen respondre en aquest treball seran, doncs, les següents:

“Les metàfores i el llenguatge figuratiu influeixen en la forma de pensar sobre les emocions? Quin paper tenen les metàfores conceptuals en el nostre dia a dia? Quin tipus de metàfores utilitzem en català per expressar el que sentim emocionalment? Quina és l'estructura de les metàfores sobre emocions en català? Quines són les més habituals? De quin tipus n'hi ha? Les metàfores poden ser universals?”

1.2 Metodologia

Per a la realització d'aquest treball s'ha buscat bibliografia relacionada tant en les emocions com amb les metàfores conceptuais. La teoria sobre les metàfores conceptuais està basada principalment en l'obra de Lakoff i Johnson *Metaphors we live by* (1980). També s'ha tingut en compte les metàfores conceptuais que es poden considerar universals i que també les veiem reflectides en la llengua catalana. En aquest altre aspecte, l'autor principal és Kövecses i la seva conferència a Barcelona (2009).

Pel que fa a les emocions i la seva anàlisi a través de les metàfores, hem escollit les frases fetes perquè resulten interessants lingüísticament i són una mostra real de l'ús de les metàfores en el dia a dia. Pel recull de frases fetes, hem dividit les emocions en les "emocions bàsiques", segons l'expert en intel·ligència emocional Daniel Goleman. Aquestes emocions són la felicitat, la tristesa, l'amor, la ràbia i la sorpresa i la por.

Per buscar les frases fetes hem utilitzat el *Diccionari de sinònims de frases fetes* de Maria Teresa Espinal (2004). La cerca ha estat realitzada a partir de paraules clau relacionades amb cada emoció. A la taula 1 podem observar les paraules clau que s'han utilitzat per a cada sentiment:

Emoció	Paraules clau
Felicitat	Content, satisfet, benestar, satisfacció, alegrar-se, emocionat, animar i avivar.
Tristesa	Llàgrimes, entristir-se, trist, consol, dolor, plor, emocionar, oprimat, malenconiós, preocupat i desgraciat.
Amor	Cor, enamorat, amor, agradar, passió, estimar, mirar, desig, besar, besotejar, captivar i desitjar.
Ràbia	Enfadat, irritat, aïrat, enutjar-se, renyir, furiós, esbroncar, agressiu, amenaçar, enrabiament, iracund i irascible.
Sorpresa / Por	Sorpresa, admirat, commoció, sobrevenir, sorprès, por,

	impressió, decebut, covard i espantar-se.
--	---

Taula 1. Emocions i les seves paraules clau per fer la cerca de frases fetes.

El treball s'ha realitzat amb un recull de trenta-cinc frases fetes de les diferents emocions. A partir de la cerca s'han buscat les generalitats que hi apareixen i les metàfores conceptuals que es van repetint. Després s'ha analitzat cada una de les emocions tenint en compte les frases fetes del recull i les seves metàfores.

1.3 Estructura

El treball està estructurat en dos grans blocs: teoria i pràctica. Abans del primer bloc, però, trobem la introducció al tema del treball i el marc teòric en el qual s'ha basat l'anàlisi. També hi podem trobar els objectius que s'han proposat abans de fer el treball i les preguntes que s'hi volen respondre. Després trobem la metodologia que s'ha utilitzat i l'estructura del treball.

El primer bloc es centra en les teories dels lingüistes experts que han publicat l'obra *Metaphors we live by* (Lakoff i Johnson, 1980). A partir d'aquesta obra es mostrarà els diferents tipus de metàfores que podem trobar en el món de les emocions. A més a més, s'explicarà què són les metàfores conceptuals, com es creen i quines estratègies utilitzen. En la part teòrica també tractarem les metàfores universals de les emocions i els *Image Schema*.

Després d'haver tractat la teoria, es comença l'anàlisi de les frases fetes per tal de trobar les metàfores conceptuals que les formen. En primer lloc s'explica les emocions que s'han tractat. En segon lloc trobem el recull de les frases fetes extretes del diccionari mencionat anteriorment. Tot seguit, passem a l'anàlisi: generalitats i regularitats de les metàfores conceptuals en les emocions.

En l'últim apartat, per acabar el treball, hi trobem les conclusions on s'explica si els objectius s'han acabat complint i conclusions finals sobre la teoria aplicada a la pràctica. Per acabar es fa menció de la bibliografia utilitzada.

2. La metàfora a la vida quotidiana segons Lakoff i Johnson

Des del món de la filosofia, sempre s'havia parlat de la metàfora com si fos un element fonamental de la literatura i l'art. Però la metàfora no només forma part d'aquests camps, sinó que la trobem en el llenguatge, el pensament i l'acció de qualsevol persona. D'aquesta manera, tenint en compte que la metàfora forma part del pensament humà, no podem tractar les frases fetes com a frases convencionals sense importància o analitzar-les només des del punt de vista lingüístic. Les frases fetes i les expressions metafòriques estructuraven i configuren la nostra experiència i la manera d'actuar i pensar.

Lakoff i Johnson són dos dels autors cabdals pel que fa a l'estudi de les metàfores conceptuals i la lingüística cognitiva en general. Una de les seves obres més importants és *Metaphors We live by*, 1980. En aquesta obra exposen la seva teoria la qual assegura que el pensament humà està estructurat per un sistema metafòric. Per tant, tot el que fem i diem està basat en una metàfora.

La forma més senzilla per saber com funciona aquest sistema metafòric és a través del llenguatge. Un dels exemples que ens proposen els autors és la metàfora conceptual UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA. A partir d'aquesta base metafòrica en deriven les següents expressions:

- Les teves afirmacions són *indefensables*.
- *Va atacar tots els punts febles* del meu argument.
- *Vaig destruir* el seu argument.
- Mai l'*he vençut* a una discussió.
- No estàs d'acord? Doncs *dispara!*
- Si utilitzes aquest argument, el *mataràs*.

A partir d'aquestes expressions podem analitzar la següent situació. No només estem comparant una discussió amb una guerra, sinó que també hi veiem un

oponent, un *adversari* el qual ens vol *destruir* el nostre argumentari. Si ens *destrueix* i *ens guanya terreny*, podem *canviar d'estratègia*. De manera que veiem la discussió com si es tractés d'una batalla, i encara que no ho verbalitzem així, el llenguatge ens demostra que mentalment estructurem la situació com a una situació bèl·lica. Podem observar doncs, com la metàfora UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA forma part de la nostra cultura. També expliquen que si, per exemple, en una altra llengua es parla d'una discussió com si es tractés d'una dansa, amb ballarins en lloc d'adversaris i de música en lloc d'una batalla, probablement per a nosaltres no seria una discussió, seria una altra cosa.

Així doncs, la cultura és una part fonamental de l'estructura de les metàfores conceptuals. Per exemple, si ens fixem en la nostra cultura capitalista, podem arribar a la metàfora que controla l'economia. En la nostra societat on ens paguen per hores, on una trucada, depenent del temps que estiguis parlant, serà més cara o més barata, podem arribar a la conclusió que culturalment, EL TEMPS ÉS DINERS. A partir d'aquesta metàfora conceptual podem entendre les següents expressions:

- *He invertit* molt de temps en ella.
- Estàs *acabant amb* el teu temps.
- Has de *calcular* el temps.
- *Val* la pena *gastar* aquest temps?
- Et *sobra* temps?
- *Gràcies pel* teu temps.

Veiem doncs com el temps no només és diners sinó que també és un recurs limitat i un objecte valuós. De fet, aquí podem extreure un sistema metafòric: si tractem el temps com *diners*, l'estem tractant com a un *recurs limitat* i, per tant, com a un *objecte valuós*.

La principal clau que desenvolupen Lakoff i Johnson en aquesta obra és, doncs, que la metàfora no es tracta només d'un joc de paraules del llenguatge,

sinó que tot el sistema conceptual humà està basat en un sistema metafòric. Els conceptes que obtenim del món es basen en la nostra experiència cultural i física. Per tant, totes les nostres accions i pensaments derivaran d'una base metafòrica.

3. Estructures de les metàfores conceptuais

Lakoff i Johnson (1980) divideixen les metàfores conceptuais en tres tipologies: estructurals, orientacionals i ontològiques. Aquesta organització no és exclusiva, per tant, no les podem dividir solament en aquests tres grups, sinó que aquesta classificació serveix per caracteritzar les metàfores de forma general. De manera que una categoria no exclou l'altra.

3.1 Metàfores estructurals

Les metàfores estructurals són les experiències que s'estructuren en termes d'una altra. Les metàfores que hem descrit en l'apartat anterior es consideren estructurals: UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA. A la taula 2 podem veure alguns exemples de metàfores estructurals i les expressions metafòriques que en poden derivar:

Metàfora conceptual estructural	Expressió metafòrica	Explicació
UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA	"M'ha atacat amb uns arguments falsos"	L'oponent es defensa amb uns arguments que no són vàlids.
LES TEORIES SÓN EDIFICIS	"Aquesta teoria no té fonament"	La teoria no té una base suficientment bona per aguantar-se.

ENTENDRE ÉS VEURE	“Quan ho he llegit ho <i>he vist</i> molt clar”	En aquest cas entenem que quan <i>veus</i> , ho has comprès.
LES IDEES SÓN MENJAR	“Això que em dius no <i>m’ho empasso</i> ”	En aquesta expressió veiem com <i>empassar</i> equivaldria a creure.

Taula 2. Les metàfores conceptuals estructurals.

Aquest tipus de metàfores s’expliquen perquè, segons la teoria que la metàfora es troba en els nostres pensaments i en les nostres accions, tot el que coneixem ho estructurarem a partir dels conceptes provinents de les nostres experiències. De manera que, quan un tema és abstracte i per tant, és difícil d’explicar, podem utilitzar l’estructura d’una altra idea. Per exemple, les teories i els edificis.

3.2 Metàfores orientacionals

En aquest cas, les metàfores orientacionals organitzen els conceptes en relació a l’orientació espacial i a partir de la nostra experiència física amb l’entorn. L’espai en el qual basem les metàfores són A DALT/A BAIX, DAVANT/DARRERE, A DINS/A FORA, etc. També podem trobar metàfores orientacionals que fan referència al temps com FUTUR/PASSAT. En la taula 3 podem veure alguns exemples de metàfores orientacionals:

Metàfora conceptual orientacional	Expressió metafòrica	Explicació
FELIÇ ÉS A DALT	“Estava tan content que feia <i>salts</i> d’alegria”	Expressem l’alegria amb <i>salts</i> , o sigui, cap amunt.
TRIST ÉS A BAIX	“Tinc els ànims	En aquesta expressió veiem com la tristesa

	<i>pel terra</i>	indica que té els ànims <i>cap avall</i> .
BO ÉS A DALT	“Alta qualitat”	Un objecte d' <i>alta</i> qualitat serà de bona qualitat.
DOLENT ÉS A BAIX	“La seva actitud té un nivell <i>molt baix</i> ”	En aquest cas l'actitud és <i>baixa</i> i per tant, és dolenta.
FUTUR ÉS DAVANT	“Tinc molts anys <i>per davant</i> ”	L'expressió en aquest cas descriu que té molt de temps per viure.
PASSAT ÉS DARRERE	“ <i>Ha deixat enrere la malaltia</i> ”	Aquí l'expressió significa que la malaltia ha estat superada i ja forma part del passat.

Taula 3. *Metàfores conceptuals orientacionals.*

Com podem veure en els exemples, les metàfores orientacionals utilitzen l'espai per explicar alguns conceptes. Aquestes metàfores es creen a partir de l'experiència personal amb l'espai.

3.3 Metàfores ontològiques

Finalment, les metàfores ontològiques expliquen conceptes abstractes com a objectes o substàncies. El concepte abstracte el podem personificar o materialitzar i, per tant, ens facilita la seva comprensió i la manera de raonar sobre ell. A la següent taula en podem veure algun exemple:

Metàfora conceptual ontològica	Expressió metafòrica	Explicació
LA MENT ÉS UN RECIPIENT	“Té el cap <i>buit</i> ”	L'expressió significa que la persona no té gaires coneixements.

EL COS ÉS UNA MÀQUINA	“Li falta <i>un cargol</i> ”	En aquest cas voldrem dir que la persona ha perdut el seny o que ha pres decisions que són descabellades.
UNA IDEA ÉS UNA COSA	“ <i>M’ha robat la idea</i> ”	L’expressió vol dir que algú ha utilitzat una idea que no era pròpiament seva. Per això diem que ens <i>l’ha robat</i> .
LA SOCIETAT ÉS UNA PERSONA	“La societat és <i>pobra</i> ”	Aquí ens estem referint a que el nivell de vida de moltes persones que conformen una mateixa societat no té els recursos suficients.

Taula 4. *Metàfores conceptuals ontològiques.*

Com podem veure en els exemples, els conceptes abstractes com la societat o la ment els podem tractar com a altres persones o com a objectes. D’aquesta manera ens és més fàcil interaccionar amb ells.

4. Image Schemas

Els *Image Schemas* són models d’estructura mental els quals ens faciliten la comprensió de conceptes complexos. Són representacions abstractes que estructuraven la forma d’entendre el món. Però, tot i ser abstractes, no es tracten de símbols aleatoris, sinó que es troben en la naturalesa humana. Per tant, els podem observar a partir de la nostra experiència sensorial del món.

Al capítol 3 de *The expressive character of interaction*, podem veure un estudi sobre els *Image Schemas* i la seva relació amb les metàfores (Hurtienne i Habakuk, 2007). L’estudi divideix els *Image Schemas* en vuit grups diferents els quals podem observar a la taula 5.

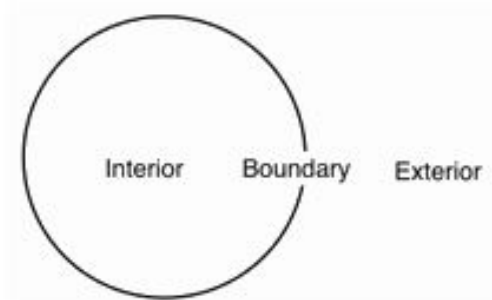
Els *Image Schemas* estan estretament lligats a la metàfora perquè ens ajuden a entendre i a descriure les experiències i el contacte amb el món físic. O sigui que la importància dels *Image Schemas* recau en la seva relació amb les expressions metafòriques, ja que moltes vegades aquesta “imatges esquemàtiques” són el seu origen. A partir dels dominis abstractes dels *Image*

Schemas creem extensions metafòriques per tal de poder comunicar-nos i expressar-nos. Podem dir, doncs, que la funció principal dels “esquemes d’imatge” és facilitar i disminuir els esforços per comprendre els conceptes abstractes que ens envolten. Per exemple, si hem d’explicar el concepte de VIDA ens pot resultar complicat perquè no és cap element físic. Però si l’expliquem a través d’un camí, on l’origen del camí és el naixement, el destí la mort i els camins que no tries les decisions que has descartat, ens resulta més fàcil de comprendre. El camí com a transcurs de la vida és un *Image Schema*, i el podem trobar en diferents metàfores conceptuals: LA VIDA ÉS UN CAMÍ, L’AMOR ÉS UN CAMÍ, EL MATRIMONI ÉS UN CAMÍ,... A partir d’aquí podem trobar expressions metafòriques com: “fins aquí hem arribat”, “la seva vida ha canviat de camí”, “s’han separat perquè anaven en diferents direccions”, “per aquí no hi passo” o “s’ha mort, el seu camí s’ha acabat”.

Group	Image Schemas
BASIC SCHEMAS	SUBSTANCE, OBJECT
SPACE	UP-DOWN, LEFT-RIGHT, NEAR-FAR, FRONT-BACK, CENTER-PERIPHERY, STRAIGHT-CURVED, CONTACT, PATH, SCALE, LOCATION
CONTAINMENT	CONTAINER, IN-OUT, CONTENT, FULL-EMPTY, SURFACE
IDENTITY	FACE, MATCHING
MULTIPLICITY	MERGING, COLLECTION, SPLITTING, PART-WHOLE, COUNT-MASS, LINKAGE
PROCESS	SUPERIMPOSITION, ITERATION, CYCLE
FORCE	DIVERSION, COUNTERFORCE, RESTRAINT REMOVAL, RESISTANCE, ATTRACTION, COMPULSION, BLOCKAGE, BALANCE, MOMENTUM, ENABLEMENT
ATTRIBUTE	HEAVY-LIGHT, DARK-BRIGHT, BIG-SMALL, WARM-COLD, STRONG-WEAK

Taula 5. Quadre amb els *Image Schemas* principals.

Un altre *Image Schema* que podem trobar sovint és el del recipient o contenidor. L'estructura de l'*Image Schema* del contenidor es basa en l'interior, l'exterior i els seus límits. Un recipient també pot estar ple o buit. Les metàfores conceptuals que s'hi relacionen són, entre altres, LA MENT ÉS UN RECIPIENT O EL COS ÉS UN CONTENIDOR. I a partir d'aquí podem trobar diferents expressions com "estic plena", "he estudiat tant que ja no m'hi cap res més" o "té el cap buit". En la següent il·lustració podem veure l'esquema del contenidor:

Il·lustració 1. Esquema de l'*Image Schema* del contenidor. Imatge extreta de l'estudi "*Embodied Schema: The basis of embodied cognition*" (Penny Tompkins and James Lawley, 2009)

Com podem veure, la imatge del contenidor ens dóna l'interior, l'exterior i els seus límits. En resum, els *Image Schemas* són una de les bases de les metàfores conceptuals perquè els utilitzem constantment per explicar conceptes que són abstractes com pot ser la vida, l'amor o el pensament humà.

5. Metàfores universals

La majoria de les metàfores parteixen d'un vessant cultural i, per tant, només les podrem trobar en una llengua o societat concreta. Però també hi ha metàfores que sorgeixen de la relació del cos humà amb l'exterior i aquestes són les que es poden considerar universals, ja que s'ha demostrat que es troben a la majoria de les llengües que es coneixen. Zoltán Kövecses a la conferència que va realitzar a Barcelona (2009) ens parlava sobre aquestes

metàfores que poden ser considerades metàfores universals i la necessitat de la metàfora per als humans.

La raó per a l'existència de les metàfores universals és l'experiència que tenim els humans amb el nostre entorn, i sobretot, la relació que hi té el nostre cos. Hi ha experiències humanes universals que fan que s'hagin desenvolupat les metàfores universals.

LA FELICITAT ÉS AMUNT és una metàfora universal perquè es repeteix en moltes llengües. La seva oposició, LA TRISTESA ÉS AVALL, també és un concepte universal. El nostre cos és un dels principals motius pels quals conceptualitzem així la felicitat i la tristesa: si ens fixem en la posició d'una persona contenta i la d'una persona trista, hi podrem trobar la mateixa oposició que hi veiem en les metàfores, amb l'esquena dreta o ajupida respectivament. De fet, només cal mirar la forma dels llavis: quan somriem van cap amunt i quan estem tristos, miren cap avall.

Una altra metàfora que podem considerar universal relaciona la ràbia amb el comportament del nostre cos. En la majoria de les llengües, la ràbia és vista com una olla a pressió, és tractada com si el cos fos un recipient i estigués escalfat, bullint o a punt de vessar. Això és a causa de l'escalfor que sentim els humans quan estem aïrats. Tanmateix, tot i que moltes de les llengües coincideixen en aquesta generalitat, si especifiquem més el tema del recipient, la universalitat es desvia.

Per tant, pot ser que alguna metàfora sigui universal, però a la vegada tingui continguts o estigui condicionada per la cultura de cada llengua. En conclusió, la idea clau de cada metàfora és la que podem considerar universal. Però els interessos i preocupacions de cada cultura són realment els que modifiquen les universalitats.

Tot i que algunes metàfores ens poden fer pensar que són universals, no sempre ho són. EL TEMPS ÉS DINERS és una metàfora molt reconeguda en la nostra societat, però no la podem considerar universal perquè parteix d'una idea en una societat capitalista. Llavors, en les cultures on no existeix el

capitalisme, està regida per altres factors o aquest ha sigut imposat per cultures externes, no conceptualitzaran el temps de forma econòmica.

6. Aplicació de la teoria al cas català

6.1 Generalitats i emocions

Tots tenim diferents emocions al llarg del dia: sorpresa, vergonya, estrès, amor, pena, tristesa, felicitat... I les persones som éssers socials i racionals, i per tant, sentim la necessitat de compartir els nostres sentiments i les nostres emocions. Però el problema comença quan no sabem expressar el que sentim, perquè les emocions, a més a més de ser subjectives, també són conceptes abstractes. Les metàfores són, doncs, l'eina imprescindible que utilitzem per expressar-nos emocionalment.

Les emocions són el resultat de la nostra experiència amb l'exterior, és la reacció que tenim els humans en relació a la informació que rebem del nostre entorn. No existeix una sola teoria sobre les emocions bàsiques que tenim, sinó que n'hi ha de tot tipus que contempen distints criteris. En aquest treball seguim les pautes de l'expert en intel·ligència emocional Daniel Goleman. Daniel Goleman és un psicòleg nord-americà especialitzat en el camp de les emocions. L'any 1996 publica el seu estudi *Intel·ligència emocional* on parla de les emocions i les diferents situacions que les provoquen. En aquest cas ens hem centrat en algunes frases fetes relacionades amb les emocions que aquest autor considera bàsiques com la felicitat, la tristesa, l'amor, la ràbia i la sorpresa i la por.

6.2 Recull de frases fetes

Les frases fetes que s'han recollit s'han extret del *Diccionari de sinònims de frases fetes* de M. Teresa Espinal (2006). Les frases expressen alguna emoció i a més a més, destaquen pel seu sentit metafòric el qual hi podem aplicar la

teoria de Lakoff i Johnson. Les frases estan organitzades per les emocions: alegria, tristesa, amor, ira, sorpresa i por.

a) Les frases següents són les que podríem expressar en un moment feliç o d'alegria:

1. «Boig de content»: SA, content / molt content. *La Laura està boja de contenta perquè l'han agafada per a una nova feina.* Pàg. 357, v. CONTENT
2. «Engreixar-se de content»: SV, satisfet amb un mateix. *Després de treure un 10 a l'examen estava gras de content.* Pàg. 357, v. CONTENT
3. «Eixamplar-se-li el cor» (a algú): O, sentir-se alliberat de l'angúnia i inundar de gran benestar (A-M). *Quan la seva filla va guanyar el premi de millor actriu se li va eixamplar el cor.* Pàg. 1243, v. SATISFET
4. «No cabre a la pell» (d'alguna cosa): SV, estar ple d'orgull, de satisfacció (IEC). *Quan va guanyar el primer premi el seu marit no cabia a la seva pell.* Pàg. 1244 v. SATISFET
5. «Saltar d'alegria»: SV, alegrar-se / estar molt content, fer grans mostres d'alegria. *Quan va saber que havia aprovat va saltar d'alegria.* Pàg. 138, v. ALEGRAR-SE
6. «No cabre-li el cor al pit»: O, emocionat / estar emocionat, commogut vivament. *Des que ha sabut que és el pare d'una nena plena de salut, el cor no li cap al pit.* Pàg. 547, v. EMOCIONAT
7. «Aixecar l'ànim (a algú)»: SV, infondre valor, esperança / encoratjar, avivar algú (R-M,). *La trucada d'en Ramon va aixecar l'ànim a la Maria.* Pàg. 157, v. ANIMAR

b) Les frases del següent apartat tracten sobre la tristesa:

1. «Vessar llàgrimes de sang»: SV, plorar molt amargament, sense consol. *A l'enterrament de la seva mare vessava llàgrimes de sang.* Pàg. 593, v. ENTRISTIR-SE

2. «Trencar el cor (a algú)»: SV, produir una gran impressió de dolor, amb tendència al plor, despertar un viu sentiment de compassió (EC). *Hi havia escenes que trencaven el cor.* Pàg. 547, v. EMOCIONAR

3. «Encongir-se-li el cor (a algú)»: O, produir una gran impressió de dolor, amb tendència al plor, despertar un viu sentiment de compassió. *Quan va veure aquella pel·lícula de por se li va encongir el cor.* Pàg. 1026, v. OPRIMIT

4. «Amb els ulls baixos»: SP, [anar] mirant a terra (IEC). *Anava amb els ulls baixos, per això em sembla que estava preocupat o trist.* Pàg. 1112, v. PREOCUPAT

6. «Amb el cap cot»: SP, dit per a referir-se a algú taciturn, que està trist. *Feia dies que el vèiem amb el cap cot, però fins avui no ens han dit la causa de la seva preocupació.* Pàg. 1339, v. TRIST

7. «Mort de gana»: SA, dit per a referir-se a una persona malsortada, infeliç, que és poc digna moralment o socialment. *Si no s'espavila una mica més, sempre serà un mort de gana: no progressarà mai.* Pàg. 443, v. DESGRACIAT

c) El següent apartat tracta sobre l'amor:

1. «Tenir-li el cor robat (a algú)»: SV, estar enamorat, estimar / algú o alguna cosa, agradar-li molt a algú. *No ho pots negar, aquesta noia et té el cor robat: no en mires d'altra.* Pàg. 126, v. AGRADAR

2. «Estar boig (per algú)»: SV, que sent una passió fora de raó per qualcú (A-M). *Estar boig per una dona.* Pàg. 634, v. ESTIMAR

3. «Estar seny a perdre»: SV, estar mot enamorat (EC). *Mai no l'havia vist tant enamorat: està seny a perdre per aquella noia.* Pàg. 552, v. ENAMORAT

4. «Malalt d'amor»: SA, que sent amor per algú. *Els malalts d'amor no es curen mai, perquè l'enamorament és un sentiment molt intens.* Pàg. 553, v. ENAMORAT

5. «Deixar-hi els ulls»: SV, no cansar-se de mirar alguna cosa / mirar alguna cosa intensament i amb desig d'aconseguir-la. *Quan la mirava hi deixava els ulls; n'estava molt enamorat.* Pàg. 956, v. MIRAR

6. «Menjar-se (algú) a petons»: SV, besar algú repetidament / besar algú, acariciar-lo, extremosament (Fr, EC). *Quan ha vist el seu nebot petit ha corregut cap a ell i se l'ha menjat a petons.* Pàg. 248, v. BESOTEJAR

7. «Guanyar-se el cor (d'algú)»: SV, conquerir la voluntat d'altri / captivar la simpatia, l'afecte (Fr, EC). *Es va guanyar el cor de la Maria fent-li tots aquells regals.* Pàg. 288, v. CAPTIVAR

8. «Estar mort per»: SV, estar molt enamorat d'algú, desitjar algú o alguna cosa freturosament (EC). *Estar mort per la Marina.* Pàg. 449, v. DESITJAR

d) La ira i la ràbia ocupen el següent apartat:

1. «Bullir-li les sangs (a algú)»: O, esdevenir irat, enutjar-se fortament (Fr). *Últimament s'enfada per no res, de seguida li bull la sang a les venes.* Pàg. 128, v. AÏRAT

2. «Menjar-se viu (a algú)»: SV, renyir fortament amb algú (R-M). *Estava furiós escridassant l'aprenent; se'l menjava viu perquè li havia trencat una eina.* Pàg. 605, v. ESBRONCAR

3. «Ensenyar les ungles (a algú)»: SV, mostrar-se agressiu / donar proves de valor, de decisió, de voler-se defensar o de voler atacar (R-M, A-M). *Es va posar furiós i va ensenyar les ungles a tots els assistents, els va amenaçar de no presentar-se a les eleccions si no s'assegurava un mínim de vots.* Pàg. 151, v. AMENAÇAR

4. «Més cremat que un misto»: SA, [estar] molt irritat, furiós / [estar] molt enrabiàt, iracund (A-M, R). *Avui deixa-la estar, que va més cremada que un misto.* Pàg. 861, v. IRRITAT

5. «Fet una fera»: SA, enfurismat, molt irritat / enfurir-se (*,EC). *Va arribar de la feina fet una fera perquè s'havia discutit amb el director.* Pàg. 129, v. AÏRAT

6. «Ésser de sangs calentes»: SV, ésser molt irascible o apassionat (A-M). *No tolera els errors dels altres i, a més, és de sangs calentes.* Pàg. 854, v. IRACUND

d) I, per acabar, la sorpresa i la por:

1. «Fer uns ulls com unes taronges»: SV, obrir molt els ulls de sorpresa, d'admiració, per vigilància (IEC). *Quan li ha dit el preu ha fet uns ulls com unes taronges, perquè era molt car.* Pàg. 104, v. ADMIRAT

2. «Quedar de pedra»: SV, romandre sense paraula a causa d'una gran sorpresa, d'una gran admiració, etc. / indicant una gran sorpresa (EC, IEC). *Amb la petició de divorci ha quedat de pedra.* Pàg. 104, v. ADMIRAT

3. «Deixar (algú) amb la boca oberta»: SV, (deixar) sorprès (R-M). *Aquella sorpresa va deixar la Paula amb la boca oberta.* Pàg. 1276, v. SORPRENDRE

4. «Deixar (algú) glaçat»: SV, deixar algú paralitzat per una impressió forta, com de por, de sorpresa, de dolor, etc. *Quan parla sempre deixa la seva dona glaçada.* Pàg. 1277, v. SORPRENDRE

5. «Quedar amb un pam de nas»: SV, veure's frustrat / quedar decebut (R-M,*). *Quan els van dir que havien fet tard i que l'autocar ja era fora, es van quedar amb un pam de nas.* Pàg. 394, v. DECEBUT

6. «Amagar el cap sota l'ala»: SV, no afrontar situacions adverses. *Com que la seva mare sempre li ha tret les castanyes del foc, està acostumat a amagar el cap sota l'ala.* Pàg. 433, v. DESENTENDRE'S

7. «Ésser un gallina»: SV, (ésser una) persona covarda (IEC). *En Joan és un gallina, no arribarà mai enlloc amb la seva covardia i poca empenta.* Pàg. 374, v. COVARD

8. «Glaçar-se-li les sangs (a algú)»: O, tenir o agafar molta por. *Quan he vist entrar per la porta el seu oncle, que creia mort, se li han glaçat les sangs.* Pàg. 622, v. ESPANTAR-SE

6.3 Metàfores més presents

A partir d'aquest recull de frases fetes, podem trobar diferents metàfores que es repeteixen. Si ens fixem en les metàfores orientacionals recollides en la taula 6, podem veure la verticalitat entre la felicitat i la tristesa:

Metàfora conceptual	Frase feta	Expressió metafòrica	Explicació
LA FELICITAT ÉS A DALT	a5. "Saltar d'alegria"	"Quan va veure les notes va fer salts d'alegria, devien ser bones"	En aquest cas ens referim a estar molt contents, i no a saltar literalment.
ANIMAT ÉS AMUNT	a7. "Aixecar l'ànim (a algú)"	"Sort que va venir el seu xicot i li va aixecar l'ànim per donar-li alegria"	Seguint la metàfora de l'orientacionalitat, verticalment <i>aixecar l'ànim</i> , significa fer sentir millor a una persona.
LA TRISTESA ÉS AVALL	b4. "Amb els ulls baixos"	"Des de l'accident sempre el veiem amb els ulls baixos"	En aquest cas, la frase feta fa referència a tenir la <i>mirada al terra</i> i aquesta actitud denota tristesa.
LA TRISTESA ÉS AVALL	b5. "Amb el cap cot"	"La reunió li va anar malament perquè va sortir amb el cap cot"	Aquesta frase feta també ens indica una actitud trista.

Taula 6. *Metàfores relacionades amb la tristesa i la felicitat.*

Com veiem, doncs, la felicitat i la tristesa tenen significats i metàfores conceptuals oposats. Tal i com hem vist en la teoria, l'orientacionalitat és un dels tipus de les metàfores conceptuals segons Lakoff i Johnson (1980) i així

ho veiem també en les frases fetes catalanes sobre l'alegria i la tristesa. La relació orientacional i les metàfores està estretament lligada amb el cos: una postura ajupida, decaiguda, amb les espatlles cap avall indica tristesa; en canvi una postura dreta, amb el cap amunt indica un estat emocional positiu. També ho podem veure en la posició del nostre llavis: en la felicitat, el somriure mira cap amunt i en la tristesa, cap avall.

Una altra metàfora i *Image Schema* que es repeteix és EL COS ÉS UN CONTENIDOR, del tipus ontològica. En el següent requadre podem veure algunes de les frases fetes les quals s'hi basen:

Metàfora conceptual	Frase feta	Expressió metafòrica	Explicació
EL COS ÉS UN CONTENIDOR	a4. "No cabre a la pell"	"Va venir tant content per la nova feina que no cabia a la pell"	En aquest cas, comparem el cos amb un recipient i la felicitat com a una cosa.
EL COS ÉS UN CONTENIDOR	a6. "No cabre-li el cor al pit"	"Estava molt emocionat, no li cabia el cor al pit"	Aquesta frase feta també compara el cos amb un recipient, però en aquest cas és el cor el que no hi cap, el qual funciona com a metonímia de felicitat.
EL COS ÉS UN RECIPIENT	b1. "Vessar llàgrimes de sang"	"Va vessar llàgrimes de sang quan va veure la notícia de l'accident"	Vessar ens indica que el cos el tractem com a un recipient i les llàgrimes com a tristesa.

Taula 7. *Metàfores conceptuals i Image Schema sobre el cos i el recipient.*

Com podem veure, EL COS ÉS UN RECIPIENT és una metàfora conceptual bastant recurrent a l'hora d'expressar les nostres emocions. Els dos verbs clau en

aquest requadre són *cabre* i *vessar*, verbs relacionats amb emplenar un contenidor o un recipient.

El fet de “no cabre” fa referència a “un excés”, a estar fora dels límits. Per tant, no només considerem que la felicitat no cap a un recipient, sinó que sobresurt. L'*Image Schema* del contenidor, no només implica poder emplenar-lo, sinó que també implica el que es troba a fora del contenidor, els seus límits i el que sobresurt, com podem veure a l'anterior il·lustració 1. Les frases fetes que trobem a la taula 7, doncs, es refereixen no només un recipient o contenidor, sinó als seus límits i a l'excés de “felicitats” i “tristesa”.

En el recull de frases fetes també podem trobar metàfores relacionades amb el menjar. Aquestes, de tipus ontològiques, comparen les emocions amb menjar i per tant, les emocions ens les podem menjar, digerir o trobar que tenen mal gust. Veiem els exemples en la següent taula:

Metàfora conceptual	Frase feta	Expressió metafòrica	Explicació
LA FELICITAT ÉS UN MENJAR QUE ENGREIXA	a2. “ <i>Engreixar-se de content</i> ”	“Estava ben gras de content quan ens va dir que seria tiet”	En aquest cas veiem la felicitat com a menjar. Com més feliç, més gras.
SER INFELIÇ ÉS TENIR GANA	b7. “ <i>Mort de gana</i> ”	“Sempre se'l veu infeliç i amargat, és un mort de gana”	Al contrari que l'anterior frase, la tristesa és equiparable a la falta de menjar.
UNA PERSONA ÉS MENJAR	c6. “ <i>Menjar-se (algú) a petons</i> ”	“Quan el vaig veure me'l vaig menjar a petons, el trobava a faltar!”	Aquí comparem a una persona en menjar i el fet de fer petons a algú a menjar-nos-el.

DISCUTIR AMB ALGÚ ÉS MENJAR	d2. “Menjar-se viu (a algú)”	“Després de tot el que em va dir, me'l volia menjar viu”	Al contrari de la frase anterior, menjar-nos una persona no significarà amor, sinó discutir amb algú.
-----------------------------------	------------------------------	--	---

Taula 8. *Metàfores conceptuals relacionades amb el menjar.*

Així doncs, el menjar es repeteix amb més d'un sentiment: felicitat, tristesa, amor i ràbia. L'acció de menjar la podem relacionar en diferents estats d'ànim. Podem veure l'oposició també entre la felicitat i la tristesa en el menjar: mentre el feliç “està gras de felicitat”, el trist “està mort de gana”. Per tant, podem dir que alimentar-nos “ens fa feliços”, metafòricament.

La temperatura del cos també és recurrent a l'hora d'expressar-nos. La trobem amb més d'un estat d'ànim com podem veure a la taula 9:

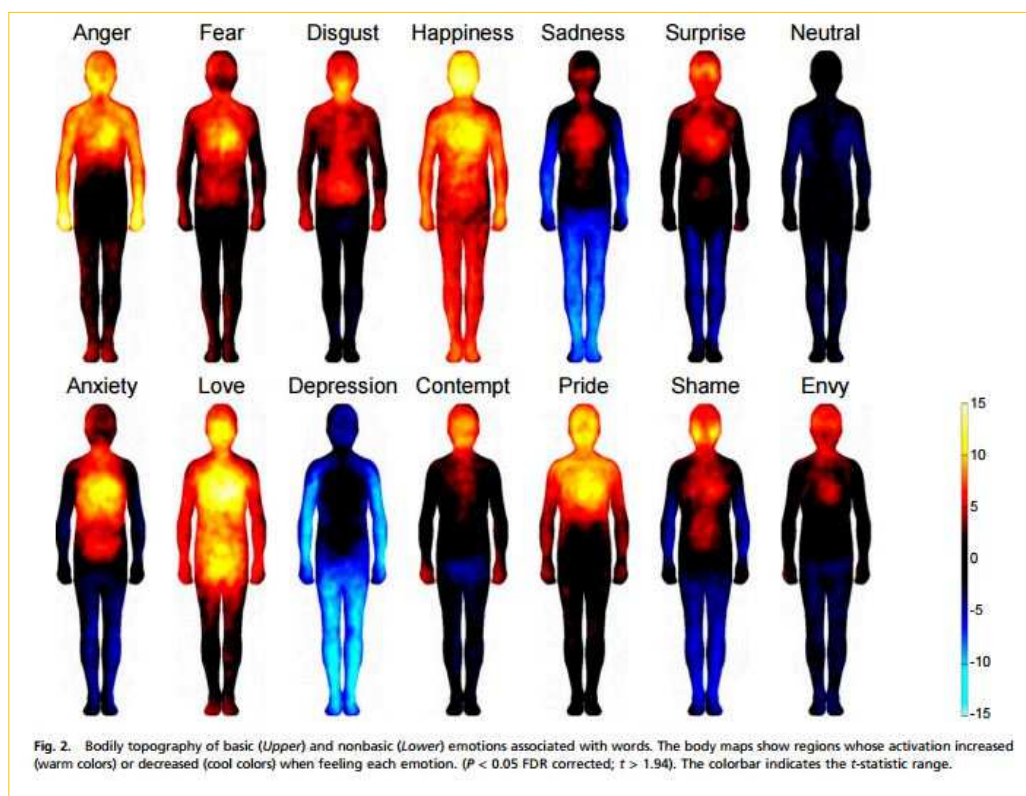
Metàfora conceptual	Frase feta	Expressió metafòrica	Explicació
ESTAR ENFADAT ÉS ESTAR CREMAT	d4. “Més cremat que un misto”	“Estava més cremat que un misto després del que li vaig dir”	En aquesta frase comparem el fet d'estar enfadat amb encendre un misto.
ESTAR ENFADAT ÉS ESTAR CALENT	d6. “Ésser de sang calenta”	“De seguida està enfadat, és de sangs calentes”	La persona de <i>sang calenta</i> és propens a enfadar-se.
ESTAR SORPRÈS ÉS ESTAR GLAÇAT	e4. “Deixar (algú) glaçat”	“La notícia em va deixar glaçat, no me l'esperava”	En aquest cas fa referència a quedar-se paralytitzat.

TENIR POR ÉS ESTAR GLAÇAT	e8. “Glaçar-se-li les sangs (a algú)”	“Se li van glaçar les sangs després de veure aquell accident”	Aquí també indica quedar-se aturat davant d’una situació.
------------------------------	---------------------------------------	---	---

Taula 9. *Metàfores conceptuals relacionades amb la temperatura.*

En aquest cas veiem l’oposició de les frases fetes de la ràbia, que es relacionen amb el verb “cremar” o l’adjectiu “calent”, i les de sorpresa i por, que utilitzen el verb “glaçar”. Aquest fet no és casual, ja que el cos canvia de temperatura segons el nostre estat d’ànim, o això és el que els humans sentim.

A la revista *The National Academy of Sciences*, revista realitzada per a diferents universitats de Finlàndia, van fer un estudi sobre les emocions i el cos humà: “Bodily maps of emotions”.

Il·lustració 2. *Mapa topogràfic d’on sentim els canvis en el nostre cos segons les diferents emocions. Imatge extreta de la revista “The National Adacdemy of Sciences”, Novembre 27 2013.*

En aquest estudi van preguntar a un grup de persones sobre com els afectaven algunes emocions com la ràbia, la felicitat, la por o la sorpresa. Les persones que formaven part d'aquest estudi havien de dir a on sentien un canvi en els seus cossos. Aquests canvis podien ser expressions facials o de temperatura. La il·lustració 2 explica on s'activa el cos i a on hi ha canvis amb colors càlids, i amb colors freds, on els humans noten la desactivació del cos. Podem veure com en la ràbia hi ha un canvi en el pit i al cap, que el podem relacionar amb la temperatura i l'escalfor corporal, mentre que en la sorpresa notem com les extremitats es paralitzen.

Aquest estudi científic demostra com afecten les nostres emocions en el nostre cos i els canvis que ens produeixen. Tots aquests canvis, ja siguin de temperatura o de comportament, els veiem reflectits en el nostre llenguatge i les expressions que utilitzem i, per tant, també a les metàfores conceptuais.

Per últim, un altre tema recurrent en les frases fetes i les emocions és la referència al món animal. La fauna es troba present a frases fetes i expressions de moltes emocions, com podem veure en la taula 10:

Metàfora conceptual	Frase feta	Expressió metafòrica	Explicació
UNA PERSONA ENFADADA ÉS UN ANIMAL	d3. "Ensenyar les <i>ungles</i> "	"Es va enfadar i em va ensenyar les ungles: es pensava que jo era el culpable"	Aquesta frase fa referència a una persona amenaçada per una altra, la qual "mostra les ungles" per defensar-se.
UNA PERSONA ENFADADA ÉS UN ANIMAL	d5. "Fet una <i>fera</i> "	"No estàvem d'acord i vam discutir. Es va posar fet una fera"	La frase feta mostra un comportament primari, que sorgeix de la ràbia.

UNA PERSONA AMB POR ÉS UN ANIMAL	e6. "Amagar el cap sota l'ala"	"Amaga el cap sota l'ala cada cop que suspèn un examen"	En aquest cas es relaciona el comportament animal amb el comportament humà quan sent por.
UNA PERSONA AMB POR ÉS UN ANIMAL	e7. "Ésser un gallina"	"Mai s'atrevirà a fer el pas, és un gallina"	La frase relaciona a una persona covarda amb una gallina.

Taula 10. *Metàfores conceptuals relacionades amb els humans i els animals.*

Els animals, doncs, els trobem molt presents en el nostre llenguatge i a les nostres expressions. Algunes d'aquestes frases fetes, però, estan creades a partir d'un component comparatiu. A la frase d3, la d5 i la e6, podem veure que estem comparant el comportament de l'animal quan sent una emoció (enfadat o espantat respectivament) amb la mateixa emoció que sent una persona.

6.4 Anàlisi de les regularitats

L'oposició d'emocions de tristesa i felicitat també la veiem reflectida en les frases fetes que utilitzem per expressar-les. La més comuna en català i altres llengües: la felicitat es troba cap amunt i la tristesa cap avall. De fet ho veiem en les següents paraules clau: salts - aixecar i ulls baixos - cap cot. Aquesta oposició la veiem també en altres termes. Quan estem feliços "se'ns eixampla el cor", mentre que quan estem tristos "se'ns encongeix". La felicitat "ens engreixa" i la tristesa ens fa sentir com a uns "morts de gana"

Les frases fetes sobre aquestes dues emocions mantenen l'oposició també en la metàfora conceptual la qual deriven:

Felicitat	Tristesa
Engreixar-se	Mort de gana
Aixecar, saltar	Ulls baixos, cap cot
Eixamplar	Encongir

Taula 11. L'oposició de la felicitat i la tristesa.

Si ens fixem en l'apartat de les frases fetes dedicades a l'amor, ens poden sobtar les següents paraules: malalt, boig, seny a perdre o fins i tot, mort. A través de les frases relacionem l'amor amb una malaltia i, a la vegada, aquesta malaltia ens pot portar a estar bojos i la mort.

De fet, podem parlar també dels símptomes de l'amor, com si es tractés realment d'una malaltia. Quan una persona s'enamora, doncs, pot sentir símptomes com per exemple nerviosisme, taquicàrdies, sudoració, no saber com actuar, la idealització o la pèrdua de la percepció del temps. També pot canviar-li la personalitat i sentir-se més optimista o més pessimista. Per tant, no és d'estranyar que les frases fetes es relacionin amb bogeria o amb una malaltia.

En les altres frases fetes relacionades amb l'amor, parlem de guanyar o perdre el cor d'algú. Podríem dir que la metàfora conceptual és EL COR ÉS UN OBJECTE. No obstant, no ens estem referint al cor en si mateix, sinó a l'amor. En aquestes frases fetes el "cor" funciona com a metonímia de l'amor, o sigui que realment no és el cor que funciona com a objecte, sinó l'amor. La metàfora conceptual seria doncs L'amor és un objecte o també L'amor és un objecte valuós, on l'amor està expressat amb el "cor".

Pel que fa als sentiments relacionats amb la ràbia, podem comentar diferents aspectes. El primer aspecte que crida l'atenció és la comparació dels humans amb els animals i les seves característiques. Els animals quan senten ràbia sempre utilitzen els mateixos gestos. Sabem doncs, que si un gat ens ensenya les unghes, probablement estarà enfadat. També veiem com "ens podem menjar algú", quan estem rabiosos, gest d'instint animal. Per tant, la metàfora

conceptual LA PERSONA ÉS UN ANIMAL vindria lligada a les experiències dels humans amb els animals.

A les frases fetes relacionades amb la ràbia també hi veiem com intervé la temperatura del cos i la pressió. “Ser de sangs calentes” i “estar més cremat que un misto” ens indiquen que la sensació de ràbia que sentim és equivalent l'escalfor que desprèn el foc. Soriano (2003) explica així l'afecte de la ràbia amb el nostre cos i com l'utilitzem en les metàfores:

“The opposite occurs with the mapping THE EFFECT OF ANGER ON THE PERSON IS SWELLING, an entailment submetaphor of the more general mapping ANGER IS A (HOT) FLUID IN A CONTAINER. When anger increases and the container is conceptualized as closed, the fluid produces pressure on the walls. This pressure can have two effects on the container: it can make it burst/explode — or it can simply deform the container, by making it swell”.

De manera que, si tenim en compte el concepte de la ràbia com a un fluid calent dins d'un contenidor, l'escalfor del fluid emet pressió i pot deformar el contenidor o fer-lo explotar. En el recull de frases fetes sobre la ràbia hi podem trobar “bullir-li les sangs” a algú, en aquest cas la imatge que tenim és la d'un recipient amb aigua calenta.

La sorpresa i la por són dues emocions que no sempre van juntes, ja que la sorpresa a vegades és positiva i la por sol ser negativa. Tot i així, algunes de les frases fetes utilitzen la mateixa metàfora conceptual, ja que la sensació corporal que sentim en les dues emocions és semblant. “Quedar de pedra”, “deixar algú glaçat”, “o glaçar-se-li les sangs” són tres frases fetes que s'utilitzen quan un fet ens sorprèn o ens espanta. Les tres tenen un punt en comú: quedar paralizats. Tant per la por com per la sorpresa, la ment i el cos es queden en estat de xoc i per això ho comparem directament amb una pedra o amb el glaç. Aquest sentiment contrasta directament amb la ràbia, ja que, com hem dit la ràbia la relacionem amb el foc. Si parlem de sorpresa i por i tenim en compte

l'efecte paralitzador, podem dir que ESTAR ESPANTATS/SORPRESOS ÉS ESTAR GLAÇATS .

Un altre punt important en l'apartat sobre l'emoció de la sorpresa i la por està relacionat directament en les expressions facials. Tant els ulls, com la boca i el nas denoten amplitud tal i com podem veure en la taula 12:

Expressions facials	
e1. "Fer ulls com unes taronges"	Obrir més els ulls
e4. "Deixar (algú) amb la boca oberta"	Obrir la boca totalment
e6. "Quedar amb un pam de nas"	"Allargar" el nas
Amplitud	

Taula 12. Les expressions facials i l'amplitud en la sorpresa i la por.

Com veiem doncs, la sorpresa i la por la demostrem a partir de les faccions facials i la seva amplitud. O sigui que la metàfora conceptual que veiem en aquestes frases fetes és LA SORPRESA/POR ÉS AMPLITUD QUE BLOQUEJA.

7. Conclusions

Un cop explicada la teoria sobre les metàfores conceptuais i acabada l'anàlisi del recull de les frases fetes sobre les emocions, podem extreure diferents conclusions.

A través de la teoria de Lakoff i Johnson a *Metaphors We live by* (1980) hem explicat en què es basen les metàfores conceptuais. La metàfora no és només una part de la literatura sinó que forma part del nostre dia a dia i la utilitzem constantment, en molts àmbits de la nostra vida. Segons els autors, el pensament humà és de naturalesa metafòrica i, per tant, totes les idees de la

nostra ment estan estructurades metafòricament. Per explicar aquest apartat de la teoria hem comentat l'exemple d'UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA GUERRA. A partir d'aquesta metàfora conceptual es desprenen expressions metafòriques com *disparar* un argument, *atacar* a l'*oponent* o *vèncer* una discussió. Si en una altra llengua utilitzessin la metàfora conceptual UNA DISCUSSIÓ ÉS UNA DANSA, utilitzarien unes altres expressions i probablement nosaltres no ho veuríem com una discussió, ja que conceptualment les discussions les assimilem com una guerra. Aquest fet també el veiem amb la metàfora EL TEMPS ÉS DINERS, que la podem trobar en societats occidentals capitalistes, però no en d'altres on el temps no s'*inverteix* ni *es guanya* ni *es perd*.

Segons l'obra de Lakoff i Johnson (1980), les metàfores conceptuais es poden dividir en tres grans grups: les estructurals, les orientacionals i les ontològiques. Les estructurals utilitzen l'estructura d'un concepte físic per explicar-ne un d'abstracte: LES TEORIES SÓN EDIFICIS. Les orientacionals usen l'espai físic: EL PASSAT ÉS DARRERE I EL FUTUR ÉS DAVANT. Finalment, les ontològiques expliquen conceptes abstractes a través de la imatge d'objectes físics: LA MENT ÉS UN RECIPIENT. Aquests són els tres grans grups en els quals els dos autors organitzen les metàfores conceptuais, però tot i així, cal dir que un grup no exclou l'altre.

Els *Image Schemas* ocupen un altre apartat que s'ha tingut en compte a l'hora d'analitzar les frases fetes. Els *Image Schemas* són imatges mentals que ens ajuden a estructurar alguns conceptes que poden semblar complexes. Un exemple d'*Image Schema* que trobem habitualment és el camí. Visualment ens és fàcil imaginar-nos un CAMÍ i tot el que comporta: origen, destinació, objecte/persona que viatja i tot el que ens hi podem trobar.

Tot i que les metàfores conceptuais tenen un punt cultural molt fort, també hem vist que en podem trobar d'universals, sobretot en les emocions. La ràbia l'expressem a partir de metàfores relacionades amb l'escalfor, el foc, un líquid calent... Això s'explica perquè quan sentim ràbia sentim que s'escalfa el nostre cos i, en aquest cas, no hi intervé cap aspecte cultural.

La part pràctica s'ha fet a partir de l'anàlisi d'un recull de frases fetes relacionades amb les emocions. A partir d'aquí podem concloure que la felicitat la podem expressar amb metàfores orientacionals cap amunt: saltar i aixecar-se. També podem trobar la felicitat en metàfores ontològiques: engreixar-se i eixamplar-se. Mentre la felicitat és a dalt i també és fer-se gros, la tristesa, en canvi, és tot el contrari. La tristesa la veiem avall i petita. Seguint els exemples de les frases fetes, arribem a la conclusió que a les metàfores conceptuais d'aquestes dues emocions les categoritzem a dos extrems diferents perquè la sensació que transmeten també es troba en dos extrems oposats.

L'amor, a través de les frases fetes, el podem veure com una malaltia, com un trastorn de la personalitat, que fins i tot pot arribar a la mort. A més a més, la metonímia hi juga un paper important perquè a vegades no necessitem parlar de l'amor en si mateix, sinó del cor.

En el cas de la ràbia, com ja hem comentat abans, la tendim a expressar amb metàfores relacionades amb l'escalfor, mentre que la por i la sorpresa les expressem amb frases fetes que ens *deixen glaçats*, i per tant, paralizats.

Un dels punts comuns que podem veure en diferents frases fetes és la relació amb els animals. Després d'analitzar-les, podem veure que quan una persona sent ràbia o està enfadada, ho comparem amb el comportament d'un animal. Per tant, la metàfora conceptual UNA PERSONA ÉS UN ANIMAL la trobarem en moltes expressions però sobretot, en expressions sobre la ràbia.

Per finalitzar el treball, cal tenir en compte si s'han complert els objectius que s'havien proposat abans de començar i si s'han respòs les preguntes que van incitar el treball. La teoria explicada en aquest treball està basada en l'obra de Lakoff i Johnson i podem concloure que s'han explicat les idees principals i l'organització que ells proposen. També podem respondre a la pregunta de si existeixen les metàfores universals. Com hem vist, tot i que no n'hi ha moltes, les metàfores que es creen a partir de l'experiència del cos amb l'exterior poden arribar a ser universals. Un cop s'ha explicat la teoria, a partir del recull de frases fetes, s'han relacionat les idees principals de les metàfores conceptuais dels dos autors amb les frases fetes catalanes. Tot seguit, s'han explicat les generalitats que hem trobat en les expressions catalanes sobre les

emocions i les hem analitzat. A l'anàlisi hem trobat diferents punts en comú, com l'oposició entre la felicitat i la tristesa i les seves respectives metàfores conceptuals, i també l'oposició de sensacions entre la ràbia i la por i la sorpresa, calent i fred respectivament.

8. Bibliografia

APRESJAN, V. (1997), *Emotion Metaphors and Cross-Linguistic Conceptualization of Emotions*, San Jose, California: University of Southern California, 179-195.

BORODITSKY, L. (1999), *Metaphoric structuring: understanding time through spatial metaphors*, <http://www-psych.stanford.edu/~lera/papers/metaphors.pdf>

ESPINAL, M. (2006), *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona.

ESPINAL, M. i MATEU, J. (2009), "On classes of idioms and their interpretation", *Journal of Pragmatics*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

GLEREAN, E., HARI, R., HIETANEN, J. i NUMMENMAA, L. (2013), "Bodily maps of emotions", *The National Academy of Sciences*, Reprinted under terms and conditions of PNAS

HURTIENNE, J. i ISRAEL, J. (2007), "Image Schemas and their metaphorical extensions – Intuitive Patterns for tangible interaction", *The Expressive Character of Interaction*, Baton Rouge, LA: German Research Foundation.

IBARRETXE-ANTUÑANO, I. (2011), *Metáforas de la percepción: una aproximación desde la Lingüística Cognitiva*, a C. Santibáñez y J. Osorio (eds.) *Recorridos de la metáfora: mente, espacio y diálogo*. Concepción, Chile: Cosmigonon Ediciones, p. 141-166.

KÖVECSES, Z. (2000), *Metaphor and Emotion: Language, culture and body in human feeling*, Cambridge: University of Cambridge.

KÖVECSES, Z. (2009), *Universals humans. Necessitat de la metàfora*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. Conferència <en línia>

<http://www.cccb.org/ca/multimedia/videos/universals-humans-necessitat-de-la-metafora/212398>

LAKOFF, G. (1987), *Women, fire and dangerous things*. Chicago: Chicago University Press.

LAKOFF, G. & JOHNSON, M. (1980), *Metaphors we live by*, Chicago: The University of Chicago Press, 2003.

LAKOFF, G. i JOHNSON, M. (2001). *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra.

MOYANO, M. (2005), "Ets el meu fetge i el meu cor", *Digithum* [article en línia]. Núm 7. UOC. [Data de consulta: 10/10/2015]
<http://www.uoc.edu/digithum/7/dt/cat/moyano.pdf> ISSN 1575-2275

PEÑA, S. (2001), A cognitive approach to the role of body parts in the conceptualization of emotion metaphors, Madrid: UNED.

PÉREZ, R. (2007). "INTERNET: una xarxa de metàfores" [article en línia]. *Digithum*. Núm. 9. UOC. [Data de consulta: 30/09/2015].
<http://www.uoc.edu/digithum/9/dt/cat/perez.pdf> ISSN 1575-2275

PÉREZ, R. (2009), *Metàfores i frases fetes que fan mal*, a *Linred: Revista electrònica de lingüística*, núm. VII.
<http://www.linred.es/articulos_pdf/LR_articulo_13052009.pdf>

SORIANO, C. (2003). "Some anger metaphors in spanish and english. A contrastive review", *International Journal of English Studies*, Murcia: Universidad de Murcia. Vol. 3, 107-122.

SORIANO, C. (2012), *La metáfora conceptual*.
http://www.unmsm.edu.pe/ceupseducacion/distancia_archivos/lbarretxe-valenzuela-LC_CAP_2.3.pdf

TOMPKINS, P. i LAWLEY, J. (2009), "Embodied Schema: The basis of embodied cognition", *The Developing Group*, Juny, 2009. <en línia> <<http://www.cleanlanguage.co.uk/articles/articles/245/1/Embodied-Schema-The-basis-of-Embodied-Cognition/Page1.html>>

TUSON, J. (2008), *Això és (i no és) Allò*. Barcelona: Ara Llibres.

© (l'autor/a) Reservats tots els drets. Està prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment, compresos la impressió, la reprografia, el microfilm, el tractament informàtic o qualsevol altre sistema, així com la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, sense l'autorització escrita de l'autor.